

Vladislovas Sirokomlė
Kilmingasis Jonas Ažuolragis

Priešdainis lietuvių skaitytojui

Žeme mano, gimtine, Lietuva šventoji,
Žolele pabarstyta, smiltim geltonuoji!
Netraukia akies tavo laukiniai kampeliai,
Ne taip kaip, sako, Austrijų ar Helvetų šalys,
Kur slėniai glosto žvilgsnį it žemiškam rojui,
Kur alyvmedžių, mirtų giraitės žaliuoja;
Kur kalnai, už Panerių gal tūkstantį kartų
Aukštesni, gamtovaizdžius vis naujus atverti
Skuba, ežerus, upes ir krioklius nupiešia,
Juos italai nutapę į Lietuvą veža,
Į muges, kur juos žmonės noriai pirkti traukia, –
Tos šlovės tau, Lietuva, nelemta sulaukti!
Tavo žemės niūrokos, ir nespindi dangūs,
Tavo vaizdai italams neatrodys brangūs;
Per slenksčius vanduo čia krisdamas neūžia,
Kalvelės dirvonuoja, miškuose vien pušys, –
Iš netašytų rąstų tavo namų sienos,
Auga samanų žalios ant stogų šiaudinių,
O po tais stogais – liaudis, vaikai ir prasčiokai;
Matos, net iki trijų skaičiuoti nemoka.

Bet jei giliau pažvelgtum po tavąją odą,
Lietuva! esi daugiau verta, nei atrodo:
Iš tavo pušų šonai pasaulio stebuklo
Britanijos fregatos, vandenų žaisliuko;
Aria žemę kaimiečių vaikai sermėguoti,
Kad gražioji Europa duonos nestokotų;
Nebijotų bajoras, gėręs tavo pieną,
Nei uolų prie Madrido, nei turkų prie Vienos.

Tykiai Nemunas teka pro gimtas sodybas,
Nebaisus buriotojui, dvelkiantis ramybe,
Leidžiasi per vasarą jis trypiamas baržų,
O žiemą jo liemenį ledo pančiai varžo;
Rūsčiai nesipriešina, nekriokia, į laisvę
Nesiveržia, tarytum nuolankus belaisvis!
Bet netikėk rimtim ta, žiūrėk – kai suskyla

Ledas, ir pavasarį jo vanduo pakyla,
Vargas! Bunda milžinas – skriaudėjams bus riesta,
Braška upeivio luotas, žvejo namas skęsta,
Banga užlieja pievas, kad net aidi girios,
Dar mirksnis ir pasaulis, regis, būt suiręs.
Bet įniršis praeina, pamiršta, kas buvo, –
Panaši į Nemuną ir širdis lietuvių;
Čia, kur dangus paniuręs ir klimatas prastas,
Rodos, verdančios aistros sau vietos nerastų,
Regis, žmonės čia snaudžia, gyvenimas visas
Jų prabėga iš lėto, vienodas, pridvisęs.
Taip, nerangus lietuvis, taip, nuleidęs galvą. –
Cha! Paklausk istorikų, išgirk, ką jie kalba,
Ką išminčiai surašė, ką protėviai mena,
Išvysi ramų veidą, slepiantį ne vieną
Minties sparnuotos žymę savy paslaptinę.

Ir Lietuva rimtoji gali būt aistringa:
Čia ugnim narsios vyrų alsuoja krūtinės,
Karšta, nors ir nebyli, čia meilė merginų,
Tos gyvenimo audros veiduos atspindi...
Plūgo, kryžiaus, tai kardo tekdamo jiems imtis,
Tai kautis tarpusavy, vyresniems įsakius,
Tai patriarcho dienas stumt, vaikais aptekus,
Tai meldžiantis namie ar svetimųjų tarpe,
Šios žemės žmogui sparčiai gyvenimas tirpo.
Kiek nuotykių patirta! – ir pats jau pamiršo;
Kartais tos istorijos šventos ir nuoširdžios,
Kartais kvepia sauvale veiksmai nemalonūs,
Kartais taip ima juokas, kad net skauda šonus.
Ženkla prisiminimų stūkso kas žingsnelis –
Žemės gūbrys kiekvienas ar kryžius prie kelio!
Kieme krūva griuvėsių, koplyčia ar smuklė –
Nuolat ką nors primena, ir tuoj gausi buklią
Poringę iš lietuvių gyvenimo margo.
O kiek tų padavimų pasimiršo arba
Žiūrintys nepastebi, klausantys negirdi,
Gimtosios žemės dvasios neima į širdį.

Ak, kaip man skauda! – Dieve, kodėl mus užgožia
Lyros ir kanklės dailiai skambą Zaporozėj?
Kodėl po mūsų laukus neklajoja dainiai,
Kaip graikų, kaledonų skurdūs tėvynainiai,
Kur padavimą kokį išgirdę gimtinėj,
Po pasaulį nešiotų, į dainą įpynę?..

Dainių talento Dievas gal mums pašykštėjo;
Savo krašto atmintį akmenim apdėjom;
O ką akmuo? – susmenga į žemę, prašampa,
Samanom raukšlėjasi ar girnom patampa, –
O padavimas dingsta. Kokią neregėtai
Derlingą, gausią pjūtį čia rastų poetai!
Jei karstus apdainuoti, pilkapius ir kryžius
Nuo Mindaugo gadynės lig šiandienos ryžtus,
Nuo Krėvos pilies, kurioj Kęstutį uždarė,
Iki kryžiaus ant kranto Pripetės ar Ščiaros,
Kurį kaimiečių rankos pastatė skenduoliui,
Apie jį padavimai girdisi lig šiolei.
Juk poetą domintų istorijos tokios!
Žmogų jos pralinksmina, gaudina, pamoko;
Atminimai ir dainos, kur su jais susietos,
Dalį lietuvio sielos atskleisti galėtų.

* * *

Tad sakmę apie vieną lietuvišką sielą
Tau į rankas įduodu, skaitytojau mielas.
Nors šį veikalą forma rimuota sudėjau,
Manau, tiesa dėl rimų tų nenukentėjo.
Tikroviškas, eiliuotas prastai, bet neblogas
Pasakojimas apie Joną Ažuolragį,
Rotmistrą šarvuotąjį, ir apie jo kapą,
Kaip jis tiek metų bastės vaiduokliu patapęs,
Apie tą Ažuolragių bei Brochvičių kovą
Ir jų susitaikymą, – Bažnyčios atstovą,
Jo šventąsias dorybes ir darbą išmintingą.
(Kodėl dažniau šventikų tokių nesutinkam?)
Žodžiu, nuo šitos vietos, istoriją seną,
Kurią dabar išgirsi, skaitytojau mano,
Dar visai neseniai man išgirsti nutiko
Iš vieno Ažuoragių, kuomet susitikom,
Kelionėj apsistoję, atrodė – veikėjas,
Veidas išdidus, akys jo kilme švytėjo,
Šiandien jis jau pilietis, tėvas, nemeluotų,
Bet ar tiesą porino, iš kur man žinoti?
Tad į šitą klausimą atsakyti vengiu,
Nors nieko išgalvoti patsai nesistengiau,
Perteikt šią istoriją kuo tiksliau norėjau,
Tad kalbėsiu jo paties žodžiais, kaip girdėjau.